

Nr. 3 (31)/ MARTIE 2023

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 -ISSN-L 2734 - 6889

Discurs de Ziua Culturii Naționale

Acad. Ioan Aurel POP¹

1

În scurta viață pământească a lui Mihai Eminescu, se vede cum creația sa a căpătat mereu dimensiuni de tot mai mare profunzime. De la poezii precum „La moartea lui Aron Pumnul” și „Fiind băiet păduri cutreieram” până la „Scrisori” și „Luceafărul”, versul s-a mlădiat continuu, tinzând spre perfecțiune. Și, totuși, anumite constante au rămas prezente, încât poezia sa din orice perioadă a vieții are o impresionantă continuitate. Sentimentul local/ național și cel de dragoste, specifice oricărui avânt romantic, se împletesc cu deschiderile spre universal. Bucovina este un loc

precis, un colț de țară, dar Aron Pumnul este un luceafăr stins, iar „băietul” cutrierător de păduri, se culca lângă un anumit izvor, privind la luna care răsărea pentru lumea largă. „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie” – poezie scrisă la 26 de ani – mustește de patriotism specific tuturor creatorilor de-atunci, mai ales celor din Europa Centrală și de Sud-Est. Poetul elogiază „țara mea de dor”, dar accede până spre „îngerul iubirii”, spre „altarul Vestei” (zeiță romană) și spre „Marte-n gloriei” (zeu roman). Astfel, naționalul se împletește cu generalul mitologic roman și creștin deopotrivă. În „Epigonii” (1870), laudele aduse înaintașilor români, de la Andrei Mureșanu la Vasile Alecsandri – unii rămași în timp aproape anonimi – alternează cu digresiuni din literatura universală: Ion Heliade Rădulescu zidea „delta biblicelor sfinte”, Grigore Alexandrescu este comparat cu Byron, Andrei Mureșanu „cheamă piatra să învie ca și miticul poet” (Orfeu, din mitologia greacă). Dezinvoltura mișcării deopotrivă în mediul național și în cel universal se vede din asocierea lui Anton Pann cu Pepelea și a lui Grigore Alexandrescu cu Byron. În „Scrisoarea a III-a”, trecutul medieval al Țării Românești este majestuos prezentat, iar domnul, deși „simplu, după vorbă, după port”, are ținută suverană, regească și împărătească, atunci când se confruntă cu acela care se voia stăpânul lumii. Feciorul de domn, scriindu-i carte „dragei sale”, se poartă ca un țăran isteț. El scrie „de din vale de Rovine”, vestind astfel, indirect, victoria oștii creștine. Valea mândrei stă față în față cu înălțimea coifului specific oștirii. Trecerea de la versul cult la cel popular este încă o mărturie a acestei alternanțe specifice. „Sara pe deal” aduce pământul în cer și cerul spre pământ: pe deal, sună buciul, printre stelele care „scapără”; luna se îngemănează cu ochii mari ai iubitei; casele sunt ridicate în lună; valea îi urmează dealului. În „Luceafărul”, localul alternează cu universalul, iar spațiul teluric se

¹ Discursul susținut în Aula Academiei Române, cu ocazia Sesiunii Speciale de Ziua Culturii Naționale, 12 ianuarie 2023, Preluat cu acordul autorului.

împletește cu cel cosmic. Începutul poeziei este ca de basm românesc, iar fata de împărat este ca „Fecioara între sfinți și luna între stele”. Luceafărul pare la început un flăcău dintr-un sat, un tânăr căruia „îi cade dragă” o fată, însă se vede curând că el este, în fapt, fiul Cerului și al Mării. Până la urmă, Luceafărul, devenit universalul Hyperion, rămâne „străin la vorbă și la port”, rămâne un zeu „nemuritor și rece”, pe când Cătălin, „viclean copil de casă”, „îndrăzneț cu ochii”, este pământean, uman, întruchipat din lumea noastră. Alternanța dintre pământ și cer se împletește cu succesiunea deal-vale, pe care avea să o teoretizeze mai târziu Lucian Blaga, în „Trilogia culturii” („Spațiul mioritic”). Eminescu a ridicat la cel mai înalt nivel poetic această eternă vălurire. Ea vine din trecut și trece prin Eminescu spre prezent.

Astfel, Ion Heliade Rădulescu, în „Zburătorul”, vorbește despre „noaptea-naltă” care „coperinde lumea”, după ce stelele începuseră a luci deasupra focurilor din sat. Un plan este în ceruri, iar celălalt este pe pământ, într-o prezentare de pastel autentic, primul din literatura română. Succesiunea aceasta cer-pământ și deal-vale continuă apoi prin Alecsandri, Macedonski, Coșbuc și prin Blaga însuși. La acesta din urmă, „țara și-a ntins hotarele toate până la cer”, iar razele de lună bat din înalt în geamurile terestre. Chiar și la un poet considerat prea vesel, chiar minor, cum a fost George Topârceanu, sunt accente ale acestei tragice ale alternanțe: „Cobora pe Topolog/ Dintre munți la vale/ Și la umbra unui stog/ A căzut pe cale”. Ștefan Octavian Iosif, în versuri de muzicalitate simbolistă, evocă și el dealul și valea: „Se tânguiesc/ Tălângi pe căi/ Și neguri cresc/ Din negre văi,/ Plutind pe munți./ La făgădău,/ La Vadul-Rău,/ Sus, la răscruci,/ Vin trei haiduci/ Pe cai mărunți.// Grăiesc încet./ Un scurt popas – /Și spre brădet/ Pornesc la pas/ Cei trei călări./ Sus, peste plai,/ Tăcutul crai/ Al nopții reci/ Umbrind poteci,/ Se-nalță-n zări” („Doină”). Negurile plutesc spre munți venind din negre văi. Sus, la răscruci, ajung haiducii din vale, vegheați de „craiul nopții”, care nu luminează, ci umbrește, sporind taina nopții, cum avea să spună Lucian Blaga. Muzicalitatea versului „Doinei” amintește de „Chanson d'automne” a lui Paul Verlaine (1844-1896), marele poet simbolist francez, parțial contemporan cu Șt. O. Iosif (1875-1913).

Împletirea dintre local / național și universal, care îmbracă adesea haina unei succesiuni dintre spațiul teluric și spațiul cosmic, aduce mereu în țesătura mesajului poetic sentimente umane și elemente de natură surprinzătoare, generale, dar specifice locului românesc. Pentru mulți dintre noi, propoziția „Codru-i frate cu românul” este un simplu proverb sau chiar o zicere fără prea mult sens. Pădurea, însă, străbate ca element literar întreaga creație românească. Eminescu încă mai cutreiera păduri când era „băiet”, iar la maturitate regreta copilăria asociată cu pădurea: „Unde ești copilărie cu pădurea ta cu tot?”. „Povestea codrului”, „Freamăt de codru”, „Lacul”: „Lacul codrilor albastru”, „Revedere”: „Codrule, codruțule”, „Călin (file de poveste)”: „De treci codri de aramă” sunt doar câteva titluri de poezii eminesciene care exprimă sensul pădurii (al codrului) în mentalitatea românească. George Coșbuc, în ambianța copilăriei, este atras tot de pădure: „Cum as merge de cu drag/ În pădurea cea de fag”. Octavian Goga, când face descrierea țării, începe cu același codru: „La noi sunt codri verzi de brad”.

Lucian Blaga evocă „păduri ce ar putea să fie și niciodată nu vor fi”. Cu timpul, s-a dovedit că poetul a avut dreptate fără să vrea și nu la modul metaforic: unele păduri nu vor mai fi niciodată.

Anumiți scriitori ne spun că pădurea este ființa noastră, alții că este esența noastră, iar savanții au demonstrat că ne-am salvat ca popor prin pădure. Pădurea reunește cerul cu pământul, localul/naționalul cu universalul. Rădăcina bradului ori a salcâmului este în pământ și aparține pământului, dar coroana este a cerului ține de aspirația spre înalt. Geografii și istoricii au dat dreptate acestei viziuni literare echilibrate, acestei intuiții poetice privind elementele spațiului românesc. În urmă cu două secole, cam 70-80% din teritoriul românesc era acoperit cu păduri. Iar pământul românilor era format, în proporții aproape egale, din câmpii, dealuri (podșuri), munți. Pădurile au rămas azi – câte au mai rămas – mai mult la munte, dar, de exemplu, Câmpia Română era plină de codri și de dumbrăvi până spre secolul al XIX-lea. Faimoșii Codrii ai Vlăsiei erau o mărturie în acest sens. La fel stătuseră lucrurile și în Câmpia/ Podișul Moldovei și chiar în Câmpia Tisei/ Vestică. Istoricii au demonstrat în mare măsură că locul de formare și locul de conservare ale poporului român au fost regiunile împădurite, mai ales în zonele de munte și colinare. Dar și câmpiile, acolo unde erau acoperite cu păduri dese, au îndeplinit același rol. Marele istoric Constantin C. Giurescu, în lucrarea „Istoria pădurii românești” arată cum și de ce s-au adăpostit strămoșii românilor și apoi românii în păduri și cum și-au putut păstra ființa acolo. De regulă, migratorii – trecători cu scop de jaf și pradă prin acest teritoriu – se fereau de păduri, fiindcă nu le cunoșteau tainele, nu se puteau apăra acolo, puteau să cadă ușor în capcane. Șesurile, locurile deschise, curăturile erau mult mai ușor de jefuit. Pe de altă parte, locuitorii sedentari ai acestor zone deschise nu aveau, de regulă, decât bordeie, pe care le părăseau ușor când venea zvonul de invazie. Pădurea, însă, cu

resursele sale bogate, le oferea nu numai adăpost sigur, ci și un mod de viață. Mai târziu, când „turcul s-a obrăznicit” și când stăpânii locali au devenit tot mai nesătui, pădurea a ajuns să fie și adăpost pentru cei care nu-și puteau plăti birul ori îndeplini celelalte obligații și chiar loc de refugiu pentru haiduci. Pădurea a fost mereu sursă de hrană pentru om și animale. Lemnul pădurii a fost necesar construcțiilor, obiectelor casnice, uneltelor, cioplirii operelor de artă, făuririi instrumentelor muzicale. Mai târziu, începând cu Epoca Modernă, lemnul a servit industriei de specialitate. Numai mobila făcută din lemn românesc și în România ajunsese vestită în lume. Din toate aceste motive, „codru-i frate cu românul”. Odată cu trecerea la lumea trepidantă de azi, la prelucrarea unor metale noi, la materialele plastice, mulți dintre noi au uitat de lemn și de pădure. Dar nu au uitat alții. Azi, după ce coastele dealurilor și munților s-au golit, nici nu mai știm să deosebim un fag de un stejar. Am tăiat noi, românii, pădurile fără nicio noimă, dar, de-a lungul istoriei și mai ales în deceniile recente, le-au tăiat alții, veniți ca „prieteni” și „aliați”. Aceștia, după sistematice jafuri practicate în trecut (fără nicio opreliște) și azi (după reguli precise), ne dau lecții de civilizație și de europenism.

Altminteri, spațiul local și cel universal, pământul, cerul, teluricul și cosmicul, pădurea ca element de legătură, ca tărâm de basm, ca simbol al binelui și prosperității, al perenității i-au preocupat și fascinat mereu pe poeți. Creatorii români nu au fost complexați niciodată de marile culturi, ci s-au simțit mereu în largul lor, de la clasicii greci și romani până la marii reprezentanți ai curentelor culturale contemporane lor din Occident. Au exprimat mereu în acest cadru general specificul patriei lor și, prin aceasta, cei mai buni dintre ei au avut acces la marea creație, valabilă oriunde și oricând. A existat și există handicapul limbii, pentru că nu este totuna și fii un mare poet de limbă engleză sau unul de limbă română. Dar acest fapt este în același timp un dezavantaj și o binecuvântare, fiindcă patria noastră este limba română (Nichita Stănescu).

Astăzi, fiind Ziua Culturii Naționale este și sărbătoarea limbii în care se exprimă această cultură, este sărbătoarea poeziei ca formă superioară de întruchipare a limbii și a poezilor, demiurgii cuvântului. Le aducem tuturor omagiul nostru și, cu precădere, celui care a așezat la nivelul cel mai înalt versul, lui Mihai Eminescu.”